

# Реферат на тему: "Біографічні відомості про Л. М. Гумільова"

**Микола Гумільов**

Реферат на тему:

Біографічні відомості про Л.М.Гумільова

"Освободят его или окончательно упекут ?"

М.Е.Салтыков-Щедрин

В 1903 році молодий петербурзький поет Микола Гумільов (1886 — 1921 рр.) познайомився з початкуючою поетесою Анною Ахматовою (1889 — 1966 рр.). В їхньому короткому й не дуже щасливому шлюбі в 1912 році народився син Лев. Він не став поетом-акмеїстом, як його батько та мати, натомість зумів стати дуже визначним природознавцем, творцем нової моделі всесвітньої історії.

Чому "зумів стати", а не просто "став"? Це там, на Гнилому Заході, все просто : схотів стати науковцем — і став. А в колишньому Советському Союзі все було непросто. По-перше, в 1921 році петроградська ЧК розстріляла його батька — звісна річ, без будь-якої провини з боку останнього. Що значить бути сином репресованого — ніхто, окрім колишніх радянських людей, не може собі уявити. Це щось на кшталт природженого гріха, який не можна нічим спокутувати і який назавжди відкидав людину в другий сорт. Якщо таким людям таланило отримати вищу освіту, то це виключно через більшовицьку безгосподарність : дітей благонадійних батьків було так мало, що ними не можна було заповнити всі посади, і тому доводилось допускати туди дітей неблагонадійних і навіть самих неблагонадійних.

До 1929 р. він жив разом з бабусею Анною Іванівною Гумільовою (до 1918 р. — в селі Слепнево біля Бежецька, в 1918 — 1929 рр. — у Бежецьку), навчався в школі у Бежецьку :

З цих коротких свідчень я виводжу, що на той час вправи з поезії розглядались як цілком поважне заняття, як майбутня професія. Однак Лев не став поетом. Можливо, він зрозумів, що на цьому шляху він завжди перебуватиме в тіні батьків. До своїх власних віршів він ставився дуже суворо й ніколи — наскільки мені відомо — сам їх не публікував. Один з них, написаний 1936 р., носить дуже характерну назву "Історія". Свої віршовані переклади давніх поетів він уміщував у своїх наукових працях, подекуди навіть не зазначаючи, що переклад виконано ним самим. Так чи інакше, саме на початку 1930-х років відбувалось самовизначення Льва як історика.

Етапи свого пролетарського життя Гумільов докладно розповів у бесідах з Варустінім : спочатку він працював сторожем у трамвайному депо. Навесні 1931 р. він поступив в геологічну партію і влітку того року працював в експедиції на хребті Хамар-Дабан, що біля Байкалу.

Це знайомство справило сильне враження на Гумільова, причому не тільки як

поштовх до вирішення ефталітської проблеми . Мені здається, що внаслідок цього знайомства Гумільов зацікавився питанням про роль ісмаїлізму в житті мусульманського суперетносу (він вважав цю роль дуже визначною), а через приклад ісмаїлізму він прийшов до поняття антисистеми, яке відіграє важливу роль в його етногенетичній концепції

Влітку 1933 р. він працює в археологічній експедиції Г.А.Бонч-Осмоловського, яка досліджувала палеолітичну стоянку Аджи-Коба у Криму, а після її закінчення (тобто восени 1933 р.) влаштувався на роботу в Геологічний інститут АН ССРСР. У грудні 1933 р. Гумільова вперше заарештували. Це сталося на квартирі арабіста Ебермана, з яким Гумільов обговорював свої переклади арабських віршів. Чекісти прийшли по господаря, а заодно приховали й гостя. Гумільова відпустили через 10 днів.

В 1934 р. він поступає на щойно відкритий історичний факультет Ленінградського університету — у віці, коли інші студенти його закінчували

Влітку 1935 р. він бере участь в археологічних розкопках М.І.Артамонова на хозарській фортеці Саркел на Дону. З цього часу розпочалась його довга дружба та співпраця з М.І.Артамоновим, його зацікавлення хозарською проблематикою.

27.10.1935 р. Льва Гумільова заарештували вдруге. Притокою для арешту було те, що Лев не доніс про характер розмов у колі сім Ахматова активно піклувалась його долею, написала навіть листа до Сталіна :

"А.А. почала клопоти про звільнення, поїхала до Москви, прийшла до Сейфуліної, та відправилась до Поскребишева, секретаря Сталіна, й дізналась, як треба віддати листа, щоб він потрапив до рук Сталіна. Поскребишев сказав : 'Під Кутафьєю баштою Кремля біля 10-ї години, тоді я передам'. Наступного дня А.А. з Пильняком під'їхали туди машиною, і Пильняк віддав листа".

Льва звільнили через два тижні після арешту (3.11.1935 р.), згідно спогадів Ахматової — наступного дня після передачі листа. Але з університету його усеж-таки встигли виключити (соро після цього він добився зарахування знову). 5 грудня 1935 р. він розпочав роботу над книгою "Давні тюрки" [ДТ, с. 3]. Оскільки основні джерела до неї були надруковані значно пізніше, то цю дату можна розуміти тільки як формування задуму чи головної теми праці, а не як дату початку написання тексту книги.

В 1937 р. Гумільов виступив з науковою доповіддю "Удільно-лістична система тюрків у 6 — 8 ст." у Ленінградському відділенні Інституту сходознавства АН ССРСР . Це свідчило про серйозність його намірів дослідника. Стаття Гумільова під такою назвою була надрукована в 1959 р.

10 березня 1938 року Л.М.Гумільова заарештували втретє. Згідно спогадів Гумільова, притокою для арешту була його сварка з професором російської літератури Пумпянським відносно біографії Миколи Гумільова. А у червоних професорів звичай був такий : якщо вони не могли переконати студентів словами, то вони подавали на них доноси, і студентів, незгодних з професорами, заарештовували. Щоб надати справі солідності, були заарештовані ще 2 студенти, і з них слідчі сформували "антисовєтську групу". Те, що ця група є витвором слідчих — видно хоча б з того, що М.П.Єреховича і

Т.А.Шумовського заарештували 10 лютого 1938 р., а Гумільова, якого призначили "керівником", — лише через місяць. Якби ідея групи визріла у слідчих раніше, послідовність арештів була б інакшою.

Слідчі тяжко гарували, щоб зробити з підслідних советських людей; зокрема, Гумільова били цілих вісім днів. Звинувачення було висунуте за статтями 58-8, 58-10 і 58-11, тобто "терористична діяльність", "антирадянська агітація" і "утворення організації". Машина будівництва соціалізму працювала на повну потужність : Гумільов як "керівник організації" одержав присуд — 10 років виправних таборів + конфіскація його особистого майна + 4 роки позбавлення політичних прав.

30 липня 1940 р. було видано на гора висновок у справі Гумільова. В ньому написано, що у відношенні Гумільова "чужде соціальне походження і зв'язок з родичами, які притягались до відповідальності за контрреволюційну діяльність, не встановлені", а звинувачений він на підставі свідчень осіб, які проходили в інших справах і були виправдані. Цей висновок був абсолютно безпідставним і фальсифікаторським (і дворянське походження і батько, розстріляний за участь у Таганцевській справі, тепер неначе не існували), і він був відхилений заступником головного прокурора Червоної Армії 28 вересня 1940 р. (це якраз логічно).

В кінці 1944 р. він домігся, щоб його мобілізували до армії; він воював у складі 1386-го зенітно-артилерійського полка, з яким у складі 1-го Білоруського фронту дійшов до Берліна. Восени 1945 р. він повернувся до Ленінграда і оселився разом з матір'ю. В січні 1946 році він закінчив Ленінградський університет. Таким чином, навчання в університеті розтягнулось для Гумільова більш ніж на 10 років. Після закінчення університету він поступив в аспірантуру Інституту сходознавства АН СРСР (навесні 1946 р.), за один рік склав усі іспити та підготував дисертацію. В 1946 — 1947 рр. брав участь в археологічній експедиції під керівництвом М.І.Артамонова на Поділлі. Здається, це був перший і останній випадок в житті Гумільова, коли наукові інтереси привели його в Україну; але ніякого сліду в його творчості цей візит не зробив.

В 1949 р. Гумільов був заарештований втретє :

"Льову заарештували 6.11 [1949 р.], коли він зайшов додому під час обідньої перерви. Обшук закінчили швидко. Анна Андріївна лежала непритомна. Я допомогла Льові зібрати речі, дістала його полушубок. Він попрощався з мамою, вийшов на кухню попрощатись зі мною, його увели" В приступі відчаю Ахматова наважилась на такий крок, до якого вона не вдавалась ще ніколи, ні за яких обставин. Вона написала віршовий цикл 'Слава миру'. В нього було включено вірш, який прославляє Сталіна. Ці вірші були переслані нею з Ленінграда до Ніни Антонівни Ардової. А вона зв'язалась з О.О.Фадєєвим, генеральним секретарем Союзу писателів [... Цикл надрукували в журналі 'Огонёк' в 1950 р.]

Анна Андріївна стала їздити до Москви, щоб передавати кожен місяць суворо визначену адміністрацією суму до Лефортовської тюрми. Так вона довідувалась, що син живий. Слідство тривало довго. А Льва Гумільова все-таки засудили на 10 років у таборі особливого режиму. Він повернувся тільки в 1956 р., реабілітований за відсутністю

складу злочину".

Але арешти 1949 року, на мій погляд, ніякого відношення до цієї зустрічі й постанови не мали, а йшли зовсім по іншій лінії : і Пуніна, й Гумільова заарештували як "повторників", тобто таких осіб, які вже один раз були заарештовані. Механізм цієї найбездушнішої репресивної кампанії з усіх радянських кампаній добре розкрила Євгенія Гінзбург ("Крутий маршрут").

Починаючи з 1953 р., він отримує від табірної начальства дозвіл писати, — звісна річ, не вірші, але наукову працю про хуннів. Приємно бачити, як прогресує російська державність ! У 1847 році, щоб заборонити Тарасові Шевченку писати, потрібен був спеціальний царський указ — а тепер заборона писати стала просто загальною нормою. Цей рукопис обсягом 20 аркушів він у жовтні 1955 р. переслав до Емми Герштейн. Гумільов пригадував, що він повернувся з Омська до Москви з двома чемаданами рукописів наукових статей та двох монографій ("Хунну" та "Давні тюрки").

В той же час А.А.Ахматова не шкодувала зусиль для звільнення сина. Л.К.Чуковська згадувала, що 27.01.1954 р. вона під диктовку АА писала листа до голови Верховної ради СРСР К.Є.Ворошилова з клопотанням про Л.М.Гумільова. Наступну згадку про цей лист занотовано під 5.02.1954 р.; до нього був доданий лист архітектора Льва Володимировича Руднева на ім'я того ж Ворошилова. Руднев на той час займався будівництвом Московського університету і був близьким знайомим Ворошилова. Це звернення лишилось без наслідків.

25 березня 1955 р. Лев Гумільов пише відчайдушного листа до Емми Герштейн. Цей лист часто цитують дослідники, тому і я скажу про нього кілька слів.

Десь на кінець 1961 року припадає якийсь прикрий конфлікт між Львом Миколайовичем та його матір'ю. У викладі Ахматової це виглядало так :

З 1959 р. розпочався безперервний та рясний потік наукових публікацій Л.М.Гумільова. В 1961 р. він оборонив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора історичних наук. Тема її — "Давні тюрки 6 — 7 ст." З 1962 р. він знову посідає посаду старшого наукового співробітника (це найвище його місце в таблиці рангів), на цей раз — в науково-дослідному інституті географії при географічному факультеті Ленінградського університету. На цій посаді він працював 28 років. 1962 році виходить велика книга М.І.Артамонова "Історія хозар". Гумільов був науковим редактором цієї книги (не часте для нього заняття) і цілком справедливо пишався своєю причетністю до цієї визначної публікації

Що за часи! Що за звичаї! Всемогутній КГБ, який ще зовсім недавно без будь-яких проблем запроторював людей на десятки років ув'язнення, не має влади ані заборонити вповні таємні мандрівки з Петербурга до Москви, ані дозволити їх ! Ось вам ознака того параліча влади, який не зовсім точно був названий "застоем" і який не міг не закінчитись розвалом імперії зла, тобто СРСР.

І не дивлячись на всі ці перешкоди, Л.М.Гумільов створив таку альтернативну модель. Тому я й кажу, що він зумів стати визначним вченим.

У 1988 р. Гумільов надрукував статтю під назвою "Біографія наукової теорії, або

Автонекролог", в якій з гіркотою передбачав, що як він помре, то не знайдеться кому написати некролога. Він практично не помилився : тільки "Вісник Санктпетербурзького університету" відгукнувся коротеньким, сповненим неточностей анонімним некрологом.

Л.М.Гумільов помер 15.06.1992 р. в Санктпетербурзі, похований на Микільському цвинтарі Олександрівської лаври. Географи Санктпетербурзького університету проводять читання пам'яті Л.М.Гумільова. 23.05.1996 р. президент Казахстану Н.Назарбаєв видав указ про перетворення Акмолинського університету у Євразійський університет ім.Л.М.Гумільова, що й було виконано. Центр етнології Санктпетербурзького університету також носить ім'я Л.М.Гумільова. 1.10.1997 р. на будинку по вул.Коломенській 1/15 у Санктпетербурзі відкрито меморіальну дошку Л.М.Гумільову, у цьому будинку створена квартира-музей Л.М.Гумільова.